

Eleonorin soko (*Falco eleonora* Gene, 1839) - nova vrsta u Bosni i Hercegovini

DRAŠKO ADAMOVIĆ¹ | GORAN TOPIĆ²

Adamović, D., Topić, G., 2017: Eleonora's Falcon (*Falco eleonora* Gene, 1839) - a new species for Bosnia and Herzegovina

This paper presents the data on two sightings of Eleonora's Falcon, recorded on June 12, 2017 in Kupreško polje and July 17, 2017 in Duvanjsko polje. This species has not been observed in the territory of Bosnia and Herzegovina so far.

Key words: First data, Eleonora's Falcon, Bosnia and Herzegovina

UVOD

Eleonorin soko (*Falco eleonora*) je vrsta koja je tokom većeg dijela života vezana za ostrva mediteranskog regiona. U Evropi, koju pokriva 95% gnijezdećeg areala, gnijezdi 14.300-14.500 parova, dok ostatak od oko 250 parova naseljava ostrva Sjeverne Afrike, atlantsku obalu Maroka i Kanarska ostrva (Walter, 1979; Cramp & Simmons, 1980). Eleonorin soko zime većinom provodi na Madagaskaru, ostrvima istočne Afrike i na Maskarenskim ostrvima (Ristow & Wink, 1995; del Hoyo et al., 1994), a na gnijezdilišnim teritorijama se nalazi od sredine aprila do sredine oktobra (Tucker & Heath, 1994; Beaman & Madge, 1998). Međutim, spolno nezrele i negnijezdeće ptice lutaju od Sjeverne Afrike do centralne Evrope i srednjeg istoka (Ristow & Wink, 1995; Mayol, 1996; Handrinos & Akriotis, 1997; Xirouchakis, 2005) pa čak i do Baltičkog mora (Forsman, 1999).

Od svih susjednih zemalja, Eleonorin soko je česta i relativno brojna gnjezdarica jedino u Hrvatskoj (Tutiš et al., 2013). U Crnoj Gori gniježđenje nije potvrđeno, ali se ova vrsta smatra mogućom gnjezdaricom (Puzović, 2003). U Srbiji postoji samo jedan siguran nalaz (Šćiban & Trnovac, 2015/2016), dok u Mađarskoj, koja je značajno dublje u kontinentu u odnosu na Bosnu i Hercegovinu, postoje dva nalaza Eleonorinog sokola (Hadarics & Zalai, 2008). U Bosni i Hercegovini ova vrsta do sada nije bilježena (Kotrošan, 2008/2009).

METODE

Prikupljanje podataka vršeno je u sklopu redovnog monitoringa ptica na kraškim poljima za potrebe projekta „Revision of potential karst polje IBAs and

¹ Društvo za istraživanje i zaštitu biodiverziteta, Braće Potkonjaka 16; 78 000 Banja Luka; drasko006@yahoo.com

² Ornitološko društvo „Naše ptice“ Semira Frašte 6; 71 000 Sarajevo; naseptice@hotmail.com

establishment of sustainable development in Duvanjsko and Livanjsko polje“ i za Atlas gnjezdarica Bosne i Hercegovine. U okviru definisanog UTM kvadrata veličine 10×10 km organizovan je vremenski transekt u trajanju od 60 min, duž koga su ptice brojane po 6 min na 10 cenzusnih tačaka. Tačke su udaljene jedna od druge 1000 m. Posmatranja su vršena dvogledom Minox 8×40, a za fotodokumentaciju korišteni su aparati marke NIKON DC 80 i objektiv 80/300.

REZULTATI

Tokom prikupljanja podataka za Atlas gnjezdarica u Novom Selu, u sjeverozapadnom dijelu Kupreškog polja, dana 12.06.2017. godine u večernjim satima, fotografisana su dva Eleonorina sokola. Ptice su se hranile insektima, krstareći na nebu, poslije čega su otišle u nepoznatom pravcu. Sokolovi su zabilježeni u neposrednoj blizini stočnog pojila, gdje je primijećena veća aktivnost insekata koji su privlačili mnogobrojne ptice.

Slika 1. Tamna morfa Eleonorinog sokola, 12.06.2017. Novo Selo (Foto: Draško Adamović)

Figure 1. Dark morph of Eleonora's Falcon, 12.06.2017. Novo Selo (Photo: Draško Adamović)

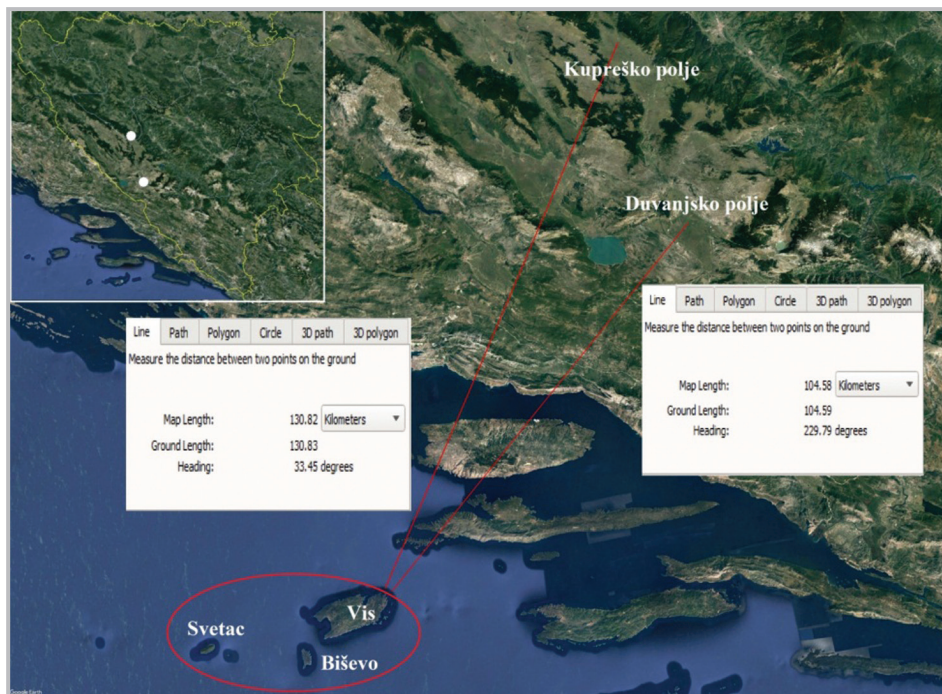
Slika 2. Svijetla morfa Eleonorinog sokola, 12. 06. 2017. Novo Selo (Foto: Draško Adamović)

Figure 2. Light morph of Eleonora's Falcon, 12.06.2017. Novo Selo (Photo: Draško Adamović)

Popodnevno jako Sunce, koje je sijalo iz suprotnog ugla otežavalo je determinaciju vrste u letu na terenu pa je identifikacija izvršena naknadno, pregledanjem fotodokumentacije, koja je bila od presudnog značaja za određivanje ove vrste (Sl. 1-2). Nakon konsultovanja sa stručnjacima sa Facebook grupe „Koja je ovo ptica?“ potvrđene su sumnje prvog autora da se radi o tamnoj i svijetloj morfi Eleonorinog sokola.

Drugo posmatranje iste vrste bilo je u predvečerje, 17.07.2017. godine između zaselaka Srđani i Čavarov Stan, u Duvanjskom polju. Ptica je primijećena na nebu

dok se hranila insektima iznad rijeke Šuice, koja meandrira kroz polje. U vrijeme posmatranja, Sunce je već bilo zašlo, a svjetlosni uslovi loši, zbog čega dokazne fotografije nisu napravljene. S obzirom na činjenicu da udaljenost nije bila velika, jasno su uočeni svi potrebni taksonomski karakteri: dug rep, duga i uska krila sa crnim potkriljem te svijetli stomak.

Slika 3. Nalazi Eleonorinog sokola u Bosni i Hercegovini u odnosu na najbliža gnjezdilišta u Hrvatskoj

Figure 3. Sightings of Eleonora's Falcon in Bosnia and Herzegovina in relation to the nearest breeding sites in Croatia

Pregledom relevantne literature, ustanovljeno je da Eleonorin soko do sada nije bilježen u Bosni i Hercegovini (Kotrošan, 2008/2009).

DISKUSIJA I ZAKLJUČCI

Gniježđenje Eleonorinog sokola počinje u avgustu i vezuje se za migraciju ptica, koje u preletu preko mora slijeću na odmor na ostrvima (Wink & Ristow, 2000). Međutim, od dolaska na gnjezdilišta, u aprilu i maju pa do polaganja prvih jaja krajem jula, ove ptice široko lutaju u potrazi za insektima (Forsman,

1999). Najbliže poznate gnijezdilišne kolonije nalaze se na pučinskim ostrvima u Hrvatskoj: Visu, Biševu i Svecu (Tutiš et al., 2013). Izvan gnijezdilišta, Eleonorin soko se neredovno viđa duž cijele obale od Mljeta i Palagruže (Lukač et al., 1997), preko Kornata (Denac & Denac, 2002) i Cresa (Škornik, 1989), sve do Istre (Perušek, 1987). U periodu kada je ova vrsta zabilježena na Kupresu i Duvanjskom polju, od sredine juna do sredine jula, u Mediteranskom regionu je, zbog visokih temperatura i suše, produkcija insekata vjerovatno na niskom nivou. S druge strane, kraška polja, zbog velike nadmorske visine i specifičnog planinskog okruženja, u navedenom periodu dostižu vrhunac produkcije hrane što privlači veliki broj ptica grabljivica. Ako uzmemo u obzir da su najbliže kolonije Eleonorinog sokola sa ostrva Vis (Sl. 3), od Duvanjskog polja udaljene samo stotinjak km, a od Kupreškog polja 130 km, sklonost ka disperzivnim lutanjima u datom periodu i povoljne hranidbene uslove na kraškim poljima, pojavljivanje ove vrste sasvim je očekivano. Eleonorin soko u Bosni i Hercegovini do sada nije bilježen vjerovatno zbog nedostatka posmatrača, ali i sličnosti sa drugim sokolovima.

U posljednjih nekoliko godina, na kraškim poljima pronađeno je nekoliko novih vrsta za ornitofaunu Bosne i Hercegovine, ali i tri nove gnjezdarice. Redovno se bilježe rijetke i ugrožene vrste kako na državnom, tako i na međunarodnom nivou. Iako su kraška polja prepoznata u svjetskim okvirima kao centri biodiverziteta, ipak nisu uključena u domaće zakonodavstvo, pa danas niti jedno kraško polje nema adekvatnu zakonsku zaštitu. Zbog značaja za ptice, ali i za kompletan živi svijet, kao i za čovjeka, najvrjednija kraška polja, među kojima su i Duvanjsko i Kupreško polje, da bi se sačuvala za buduća pokoljenja, moraju dobiti adekvatnu pravnu zaštitu.

LITERATURA

- Beaman, M. & Madge, S. (1998). The handbook of bird identification for Europe and the western palearctic. Princeton University Press, Princeton
- Cramp, S. & Simmons, K. (1980). The Birds of Western Palearctic, vol II. Oxford University Press, Oxford.
- del Hoyo, J., Elliott, A. & Sargatal, J. (1994). *Handbook of the Birds of the World, vol. 2: New World Vultures to Guineafowl*. Lynx Edicions, Barcelona, Spain.
- Denac, D. & Denac, K., (2002). Sredozemski sokol, Falco eleonore. *Acrocephalus*, 23 (112): 104.
- Forsman, D. (1999). The raptors of Europe and the Middle East: a handbook of field identification. T & A D Poyser, London, England.
- Hadarics, T. & Zalai, T. (2008). Magyarország madarainak névjegyzéke. Nomenclator avium Hungariae [An annotated checklist of the birds of Hungary]. - Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület, Budapest.

- Handrinos, G. & Akriotis, T. (1997). The birds of Greece. Helm- A and C Black Ltd., London
- Kotrošan, D. (2008/2009). Dopune i korekcije popisu ptica zabilježenih u Bosni i Hercegovini od 1888. do 2006. godine. Bilten Mreže posmatrača ptica u Bosni i Hercegovini, 4-5(4-5): 72-85.
- Lukač, G., Stipčević, M. & Tvrtković, N. (1997). The status and distribution of Eleonora's Falcon (*Falco eleonora* Gene 1834) in Croatia. Nat. Croat. 6: 323-333.
- Mayol, J. (1996). El Halco ´n de Eleonora (*Falco eleonora*): Situacio ´n de la Especie y de su Conocimiento. In: Muntaner J, Mayol J (eds) Biologí´a y Conservacio ´n de las Rapaces Mediterra ´neas. Monografí´a no. 4, SEO/ BirdLife, Madrid, pp 117-125.
- Perušek, M. (1987). Poročila od koderkoli: Sečovje. *Acrocephalus* 8 (34): 63.
- Puzović, S, Simić, D. Saveljić, D., Gergelj, J., Tucakov, M., Stojnić, N., Hulo, I., Ham, I., Vizi, O., Šćiban, M., Ružić, M., Vučanović, M. & Jovanović, T. (2003): *Ptice Srbije i Crne Gore – veličine gnezdilišnih populacija i trendovi: 1990-2002.* . Glasnik Društva za zaštitu i proučavanje ptica Vojvodine *Ciconia* br. 12, Novi Sad, pp. 35-120
- Ristow, D. & Wink, M. (1995). Distribution of non-breeding Eleonora's Falcon. *II-Merill* 28:1-10.
- Šćiban, M. & Trnovac, D., (2015/2016). Prvi nalaz morskog sokola *Falco eleonora* u Srbiji. *Ciconia* 24/25: 11-12.
- Škornik, I. (1989). Weekend na Cresu. *Falco* 3: 7-8.
- Tucker, G.M. & Heath F.A. (1994). Birds in Europe: their conservation status. Birdlife International Conservation Series No. 3, Birdlife International, Cambridge
- Tutiš, V., Kralj, J., Radović, D., Ćiković, D. & Barišić, S. (2013). Crvena knjiga ptica Hrvatske. Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb. Str 154-155.
- Walter, H. (1979). Eleonora's Falcon: adaptations to prey and habitat in a social raptor. University of Chicago Press, Chicago
- Wink, M. & Ristov, D., (2000). Biology and molecular genetics os Eleonora's Falcon (*Falco eleonora*), a colonial raport of Mediterranean islands. In: R. D. Cancellor and B.-U. Meyburg (eds.), Raport at risk. Word Working Group on Birds of Prey, pp 635-668.
- Xirouchakis, S. (2005). The avifauna of the western Rodopi forests (N. Greece). *Belg J Zool* 135(2):261-269

SUMMARY

Eleonora's Falcon was registered for the first time in Bosnia and Herzegovina on 12.06.2017 in Novo Selo, in the northwestern part of Kupreško polje. After a month, on 17.07.2017, this species was also observed between Čavarov Stan and Srđani in Duvanjsko polje. On both occasions, the birds were recorded in the evening while they were feeding on insects. If we consider the distance from the nearest breeding colonies from the island of Vis, diversity and availability of food in Duvanjsko and Kupreško polje, and dispersive habits of this species prior to the beginning of breeding season, the presence of Eleonora's Falcon in Bosnia and Herzegovina was expected, but it has not been recorded so far, probably due to the small number of observers and resemblance to other falcons.